

Lap. Köztársaság

333-32
1948 JÚL. 18

Aki nem jár liften, nem tarthat kakast

(Adalékok egy bérház társadalomrajzához)

Szociográfiánk színterét a térkép Szent István-városnak, a bennszülöttek nyelve Új-Lipótvárosnak nevezi. E vidék őslakói közt a társadalmi intézményekről alkotott fogalmak egészen sajátos fejlődésen mentek keresztül, amiért is mind a folkloristának, mind az összehasonlító jogtörténésznek igen tanulságos élményt jelent, ha néhány hónapot oly módon tölt el valamelyik itteni települési helyen (az ú. n. „bérházakban“), hogy magát előzetesen bennszülöttnek (újlipóti dialektusban „bérlo“-nek) álcázza.

Kétségtelen, hogy kell hozzá némi merészség, ugyanis, ha az újhód idején kötelező áldozati szertartáskor (amelyet „lakbérfizetés“-nek hívnak) a főpap (az ő nyelvükön „házmester“) rájön, hogy nem igazi bérlóval van dolga, mivel a szertartást nem tudja elvégezni, s a főpaptól az ügyvezető törzsfőnök (újlipótiul „házmegbízott“) is megtudja az igazságot, akkor könnyen a hóhér (az ú. n. „ügyvéd“) karmái közé kerülhet a kutató s akkor Isten legyen irgalmas a lelkének.

De hát az igazi kutató lelkek etlől sem riadnak vissza. Így magam is már hazamos ideje folytatnom tanulmányaimat egy újlipóti bérházban; ahol is annyira elsajátítottam a helyi szokásokat, hogy a bennszülötti hierarchiában már egy magasabb fokozatot, az ú. n. „főbérlo“- rangot is elértem.

Nos, mint szentistvánvárosi főbérlo igen érdekes, tanulságos és főleg tudományos szempontból ezidőszerint megfejtelten jelenségekről szereztam tudomást. Ezek közül most csak egyről szeretnék beszámolni, amely elsősorban az összehasonlító jogtörténészek számára lesz fölöttébb érdekes, minthogy egészen szokatlan módon példázza azt, hogy a jogi fogalmakat milyen különös módon magyarázzák egyes társadalmakban.

A civilizált népek is ismerik azt a szerkezetet, amelyet felvonónak hívnak s amelynek újlipóti neve: „lift“. Persze a bennszülöttek lifteje nem egészen azonos a kultúrnépek felvonójával. Lényeges különbség például, hogy a bennszülötteknek ez az elmség gépezele ritkán működik. De ha működik is, akkor se használhatja mindenki. Hanem ezt csak akkor érthetjük meg, ha egy pillantást vetünk bérházunk társadalmi rétegződésére.

A településen mintegy kétszáz lélek él, főbérlok, albérlok és rabszolganók vegyesen. A bérlok nagy része résztvesz a társadalmi termelésben, van köztük iparos, kiskereskedő, hivatalnok, főiskolai tanár, újságró, orvos és más hasonló alsórendű lény. Hat főbérlo azonban a kiváltságos rendhez tartozik. Ezeket arról lehet megismerni, hogy munkájuk nyomán nem gazdagabb, hanem szegényebb lesz a társadalom. Ők maguk hol nagykereskedőknek, hol bizományosoknak, hol magánzóknak nevezik magukat, de a többiek sajátos szertartásaik után „feketézók“-nek hívják ezt a társadalmi réteget.

Történt pedig, hogy egyszer a lift hivatásá-

nak megfelelően éppen elromlott állapotban állt s a bérlok hiába imádkoztak, a „szerelő“ nevű varázsló nem akart megjelenni, hogy varázsigéit ráolvassa a motorra. Ekkor azután a hat kiváltságos maga küldött a szerelőért, aki óhíttatos arccal elő is termett és néhányórás szertartással csodát csinált: a lift megindult.

A hatalmas feketézők azonban azonnal tabu alatt állónak nyilvánították a felvonót, „liftbizottság“ nevű klán-t alakítottak s úgy határoztak, hogy szentségtelen lábbal senki sem érintheti a szent mozgó fülkét. A dolgozók járának csak gyalog, legalább ezzel is edződnek, a liftet pedig csak az a hat család használhatja, amelyeknek volt elég áldoznivalója, hogy kifizesse a varázslót. A rémült bennszülöttek váltig ígérték, hogy hajlandók napi áldozatot, ú. n. liftpénzt is fizetni... Különösen egy negyedik emeleten lakó szívbeteg bennszülött kerlette a hatalmasokat. A hatalmasok azonban kéréseiket elutasították, mondván, hogy nagyon drága volt a varázsló, az egész ház együttvéve sem tudná kifizetni, csak ők, a csodátévő feketézők lehettek képesek erre a csodára. Tehát a többi lakó gondolni se merészeljen olyat, hogy akár liftpénz ellenében is használhassa a felvonót. A törzs két főfunkcionáriusa, a házmegbízott és a házmester pedig zokogva és mellet verve fogadkozott, hogy élményt fog szerezni a hatalmasok parancsának.

Am a határozatot követő éjszakán az egyik bérlo konyháján nagyot kukorékolott egy kakas. Nosza lett ebből bérházra szóló felháborodás. Kiderült, hogy a kakaskukorékolás nem a hatalmasok egyikének lakásából eredt. Már pedig csak a feketézők előjoga, hogy baromfit tartsanak. Nyílt lázadást láttak tehát abban, hogy a dolgozó bennszülöttek egyikénél baromfi van, amiből arra lehet következtetni, hogy a közeli napokban esetleg egy dolgozó család is húst fog enni. Az itteni vallás szerint ugyanis, aki dolgozik, annak tilos jóllakni, mert még elbizná magát.

Nos hát a felháborító eset folytán a házmegbízott csunglijáment hívott össze (ezt itt „lakógyűlésnek“ hívják), ahol a közönség érdekében tiltották a lakókat attól, hogy kakasokat tartsanak. Ez a törvény azonban nem vonatkozik mindenki-re. Ugyanis azóta is fel-felhangzik éjszakánként itt-ott a kukorékolás, de ez nem háborít fel senkit, mivelhogy azoknak lakásából hangzik, akiknek joguk van liften járni. Ez pedig nem zavar és nem is zavarhat senkit. Hiszen a hatalmasok az egész társadalom nevében eszik a húst. Ez a munkamegosztás elvéből következik: egyik dolgozik, éhezik és gyalog jár, a néhány kiváltságos valamennyi helyett jól él: liften jár és húst eszik.

Az összehasonlító jogtörténészek számára ebből, úgy hiszem, az a legérdekesebb, hogy Budapest kellős közepén van egy bérház, ahol nem mindenki járhat liften, viszont kakast csak az tarthat, akinek van igazi liften járni.

(Főzsg)